

Mladi pred mnogovrsnim izazovima vremena

Mijo NIKIĆ

1. UVOD

Svrha je ovog prvog predavanja na XXI. obiteljskoj ljetnoj školi probuditi kod slušača zanimanje za sva predavanja. Treba priznati da to nije baš lak posao, jer zanimanje odnosno motivaciju za neku stvar treba najprije imati da bi se ona mogla probuditi. Međutim, s pravom se može očekivati da ste svi vi, koji ste došli na ovu obiteljsku ljetnu školu, zainteresirani za predložene teme i da vam neće biti teško probuditi zanimanje za predavanja koja vas očekuju ovih dana.

Moram priznati da nemam uvida u ono što su vam cijenjeni predavači spremili, zato o sadržaju njihovih predavanja neću moći ni govoriti. Želio bih prije svega pripomenuti i donekle obrazložiti aktualnost predloženih tema i upozoriti na velik utjecaj podsvjesne ili nesvjesne motivacije prisutne u izvanobiteljskim čimbenicima odgoja mladih danas.

Osvrnut ću se ukratko i na one teme o kojima neće biti izričito govora u predloženim predavanjima, kao npr. utjecaj sportskih aktivnosti, raznih religioznih pokreta kao i utjecaj ratnog stanja na mlade u ovom našem podneblju.

2. TRI RAZINE PSIHIČKOG ŽIVOTA

Svaki čovjek kao osoba posjeduje tri razine psihičkog života. To su: a) *psihofiziološka*, b) *psihosocijalna* i c) *racionalno-duhovna* razina.¹

2. 1. Psihofiziološka razina

U sveukupnom razvoju osobe, prvo se formirala i razvila psihofiziološka razina psihičkog života. Fiziološka stanja organizma kao što su npr. glad, žeđ, san, traže od čovjeka odgovarajuću psihičku aktivnost. Motivacija koja upravlja ovom razinom želi zadovoljiti potrebe organizma. Način funkcioniranja uvijek je automatski: glad prisiljava čovjeka da traži hranu. Na ovoj razini vladaju instinkti ili nagoni koji su, prema Freudu, jedina motivacijska sila koja pokreće osobu. To vrijedi za životinje, ali ne i za čovjeka koji posjeduje ostale razine psihičkog života.

1 Opis razina psihičkog života donosim prema: Cencini, A. -Manenti, A., *Psicologia e formazione - strutture e dinamismi*, EDB, Bologna, 1986, str. 14-21.

2. 2. Psiho-socijalna razina

Ova razina psihičkog života uključuje u sebi one psihičke aktivnosti koje su povezane s potrebom svake osobe da živi zajedno s drugima, tj. da uspostavlja normalne društvene odnose. Motivacija koja upravlja ponašanje na ovoj razini dolazi od same osobe, tj. od njene svijesti o vlastitoj ograničenosti i nedostatnosti. Svima nama su potrebni drugi, druge osobe, da se možemo ostvariti kao društvena bića.

2. 3. Razumsko-duhovna razina

Čovjek ima sposobnost da nadiđe (transcendira) životinjski svijet. Ta se sposobnost sastoji u mogućnosti da shvati narav stvari pomoću apstrakcije. Zahvaljujući svojoj sposobnosti da shvati bit stvari apstrahirajući (izvlačći) je od podataka dobivenih pomoću osjetila, čovjek može stvarati i upotrebljavati jezik simbola i tako izraziti jedno dublje shvaćanje. Dakle, u čovjeku postoji nešto što je suprotno materijalnoj stvarnosti, što nema dimenzija koje se mogu mjeriti, nešto što je izvan vremena i prostora. Upravo poradi te svoje moći, čovjek može transcendirati (nadići) neposrednu korist »ovdje i sada« kako bi mogao uočiti i tražiti duhovne vrijednosti. Sloboda koja se doživljava na ovoj razini uključuje u sebi odgovornost prema svijetu, prema drugim osobama i prema Bogu.

2. 4. Prirodna hijerarhija razina psihičkog života

Svaki naš čin uključuje u sebi sve tri razine psihičkog života. Svaka razina psihičkog života uvjetovana je drugom razinom. Npr. ako nije zadovoljena psiho-fiziološka razina (nisam se dovoljno naspavao), onda će trpjeti psiho-socijalna razina tako što neću moći uspostaviti pravi odnos s drugim osobama, a samim tim bit će ugrožena i razumsko-duhovna razina; bit ću u velikoj napasti da žrtvujem vrijednosti (okrivljavati druge za svoje vlastito nezadovoljstvo).

Postoji jedna naravna, prirodna hijerarhija između ove tri razine psihičkog života. Što je osoba zrelija, u njoj je ta hijerarhija više stabilizirana. U toj hijerarhiji primat bi trebala imati razumsko-duhovna razina koja omogućuje osobi da kroz nadilaženje same sebe, pronalazi sebe, odnosno svoj pravi identitet. A pravi identitet osobe nije u onome što ona već jest, nego u onome što bi ona trebala biti, odnosno u projektu ili planu koji Bog ima o svakoj osobi. Što se osoba više približi tom projektu, ona samim tim više ostvaruje samu sebe.²

2 Približavanje planu koji Bog ima o čovjeku i njegovo ostvarenje najviše se ostvaruje po potpunom predanju volji Božjoj učinjenom u slobodi i nesebičnoj ljubavi. Prema L. Rulli, ontološko »propinjanje« čovjeka savršeno odgovora teološkom pozivu. Drugim

U svom dozrijevanju i otkrivanju vlastitog identiteta mladi imaju velikih poteškoća u pronalaženju pravog ekvilibrija ili ravnoteže među spomenutim razinama svog psihičkog života. Mlade fascinira i oduševljava razumsko-duhovna razina koja uvodi osobu u beskrajne horizonte slobode, ali u isto vrijeme oni imaju puno poteškoća u kontroliranju svog afektivnog ili osjećajnog svijeta koji je više otvoren zadovoljavanju potreba psiho-fiziološke i psiho-socijalne razine psihičkog života.

Izvanobiteljski čimbenici odnosno utjecaji na odgoj mlade osobe dotiču sve tri razine psihičkog života. Za nas je ovdje važno uočiti zloupotrebe apsolutiziranja jedne ili druge razine psihičkog života. Svaka zloupotreba nastala nepoštivanjem hijerarhije vrednota na razinama psihičkog života koči normalno dozrijevanje i samoostvarenje mlade osobe.

2. 5. Slika o sebi u kontestu razina psihičkog života

Već prema tome koja razina psihičkog života prevladava, takvu sliku ili svijest o sebi imat će dotični pojedinac.

Ako prevladava psiho-fiziološka razina, osoba će se definirati po svome tijelu, odnosno poistovjetit će svoj ja sa svojim tijelom: imat će pretjeranu brigu za svoje tijelo; da bude lijepo, mlado, zdravo, izbjegavat će svaki napor, žrtvu i odricanje.

Ako pak prevlada psiho-socijalna razina, onda će izvor identiteta biti naravne kvalitete koje osoba posjeduje: inteligencija, znanje, vanjština, razne sposobnosti.

Ako prevlada razumsko-duhovna komponenta, osoba će u svome djelovanju biti motivirana u prvom redu od ideala i vrijednosti. Drugim riječima, osoba će ići dalje od onog svog neposrednog dobra »ovdje i sada«. Neće se poistovjećivati sa svojim naravnim kvalitetama nego će svoj identitet nalaziti u projektu koji treba ostvariti, u planu koji Bog ima o čovjeku.

Očito je da glavnu riječ treba voditi razumsko-duhovna razina. Sve treba biti podređeno posljednjem ili najvišem dobru i cilju čovjeka za koji je stvoren. Pojedinačno dobro svake razine mora biti u službi općeg dobra osobe kao cjeline.

Čovjek po svojoj naravi teži za svojim samoostvarenjem, tj. da bude ono što treba biti. Kao što jedno zrno kukuruza ili pšenice ima u sebi sposobnost da se razvije u klas ili vlat, tako i čovjek ima u sebi moć auto-transcendencije, da nadilazeći sebe, postaje ono što biti mora. Međutim, kod kukuruza i pšenice sve je to automatski, »nesvjesno«, a kod čovjeka

riječima, čovjek je pozvan da bude ono što već jest, slika Božja, dijete Božje. Usp. L. M. RULLA, *Anthropology Of The Christian Vocation*, Volume I, Interdisciplinary Bases, Gregorian University Press, Rome, 1986, str. 262-284.

svjesno i odgovorno. Zato, ukoliko dobro prve i druge razine (tijelo, odnos s drugima) postanu apsolutno ili posljednje dobro, nastaje konfliktualna situacija i nužno nastaje kriza identiteta. Osoba teži za potpunim ostvarenjem, a ne može ga dostići zbog prevelikog robovanja prvoj ili drugoj razini svog psihičkog života. Osoba koja zanemari svoju razumsko-duhovnu dimenziju može biti dovedena u situaciju difuzije identiteta: osoba više ne zna tko je i ne zna što treba postati.

3. UTJECAJ SREDSTAVA DRUŠTVENOG PRIOPĆAVANJA NA MLADE

3. 1. Umjetno stvaranje potreba i ovisnosti preko mass-media

Izvanobiteljski čimbenici odgoja koji najviše utječu da mladi zloupotrebjavaju vlastite sposobnosti i tako iskrivljuju hijerarhiju vrednota jesu, prije svega, TV, film, tisak i ostala sredstva društvenog priopćavanja koja često promiču narcističku kulturu i na svoj način »prisiljavaju« mlade (a i sve ostale) da traže prije svega svoje vlastite interese, žrtvujući istinu i iskrivljujući stvarnost. Spomenuta sredstva javnog društvenog priopćavanja imaju uspjeha u svojoj težnji da »zarobe« čovjeka najviše zbog toga što u srcu svake osobe nalaze svoje saveznike, svoje »petokolonaše«. To su sebične želje, potrebe i iluzije kojima se svi, a posebno mladi vrlo lako zaluduju. Osim toga, treba imati na pameti da iza svake propagande stoji velika industrija koja najprije stvara potrebe i ovisnosti u ljudima kako bi poslije mogla manipulirati njima proizvodima svoje narcističke kulture. Takva kultura preko TV i filmova često predstavlja život u ružičastim bojama. Budući da u svima nama živi jedno dijete kojemu se baš takav život veoma sviđa, bit ćemo u velikoj napasti da povjerujemo kako je to pravi život, kako je to ono za čim čeznemo i što nam najviše treba. Promatrajući ovu činjenicu u kontekstu triju razina psihičkog života osobe, vrlo lako se mogu uočiti štetne posljedice utjecaja mass-medija. Zbog snažne propagande koja iskrivljuje stvarnost, vrlo lako se može dogoditi da mladjoj osobi koja još ne zna kritički razmišljati i prosuđivati, jedno fiziološko dobro, kao npr. zdravlje ili ljepota tijela, na psiho-fiziološkoj razini psihičkog života postane glavni i temeljni cilj života. U tom slučaju najveća želja dotične osobe bit će »osjećati se dobro«. Osoba će poduzimati sve samo da izbjegne ono što bi moglo ugroziti to »dobro«, koje je djelomično dobro, a sada je postalo apsolutizirano. Odnos prema stvarima bit će više-manje konzumističko-potrošački s težnjom da se stvari posjeduju, vjerujući da je u posjedovanju stvari potrebnih za fiziološko dobro tijela, definitivna sreća. To je velika zabluda koja zarobljuje mladu osobu i u svakom pogledu sprečava njen normalan razvoj.

3. 2. Narcistička kultura i međuljudski odnosi

Narcistička kultura propagirana preko sredstava društvenog priopćavanja štetno utječe na mlade što se tiče njihovih među-ljudskih odnosa. Odnos s drugim osobama najčešće je prikazan u službi zadovoljavanja sebičnih interesa i želja ne obazirući se na stvarno dobro druge osobe. Sjetimo se samo one pjesme: »Ti si moja čokolada« u kojoj je druga osoba potpuno depersonalizirana, postala je obična stvar za zadovoljavanje nečijih psihofizioloških potreba. Isto tako je i spolnost najčešće prikazivana tako da je svedena na potrošačku robu. Sve je to ispričano filmskim jezikom, a to znači lijepom pričom i preko šarmantnih glumica tako da u duši mlade osobe ostavi što jači trag. Ponavljanjem takvih tragova stvara se u duši afektivni ili osjećajni stav koji je teško poslije promijeniti. Koliko su puta roditelji doživjeli neuspjeh kad su svojoj djeci pokušavali racionalno obrazložiti štetni utjecaj lošeg društva ili loših filmova. Razlog tome je u već dosta formiranim afektivnim stavovima koji su često veoma imuni na svjesno i racionalno argumentiranje.

Ne smije se smetnuti s uma da je naše razmišljanje i prosuđivanje pod velikim utjecajem naših velikih želja i potreba. Kad su te želje i potrebe svjesne, onda se još može napraviti dobra korekcija našeg načina prosuđivanja i djelovanja. Međutim, kad se radi o velikim potrebama i željama kojih smo malo ili nikako svjesni, onda je teško nekoga racionalno uvjeravati, jer nesvjesne želje i potrebe uvelike oboje naš način razmišljanja i prosuđivanja. Ne mislimo ovdje na primjere patološke halucinacije, nego na normalne osobe koje pod utjecajem svojih jakih želja i potreba iskrivljuju stvarnost. Čovjek koji u pustinji umire od žeđi vrlo će lako »vidjeti« oazu s vodom za kojom toliko čezne. Isto tako mladi će grčevito braniti one svoje afektivne stavove kojih se ne mogu lako odreći bez obzira na to koliko oni odstupaju od istine i iskrivljuju stvarnost.

Negativni utjecaj TV, filma i nekih vrsta časopisa sastoji se u tome što pogoduju stvaranju jakih afektivnih nekritičkih stavova koje je poslije vrlo teško mijenjati.

Zloupotreba relativnog dobra koje je preko mass-media apsolutizirano, na koncu se okreće protiv same osobe koja ga je apsolutizirala. Najčešće takva zabluda dovede mlade do jedne frustracije koja je za jedne šansa da se otriježne od svojih iluzija, a za druge je, na žalost, prilika da još dublje »zaglibe« u iluzorni svijet prividne sreće i sigurnosti tražeći utjehu u drogi i alkoholu.

4. PSIHO-SOCIJALNA RAZINA I DRUŠTVO VRŠNJAKA

4. 1. Potreba za stvaranjem klapa - svoga društva

Psiho-socijalna komponenta ili razina psihičkog života mlade osobe najviše dolazi do izražaja u društvu vršnjaka, u klapi odnosno manjem krugu osoba koje se dobro poznaju i prihvaćaju. Čovjek je po svojoj naravi društveno biće, i on treba druge osobe da bi mogao što bolje ostvariti samog sebe. Kad su u pitanju mladi, tada je ta istina još očitija, jer oni trebaju društvo svojih vršnjaka, trebaju klape, odnosno krug dobro poznatih osoba u kojem će se osjećati sigurno i zaštićeno. Napuštajući privremeno svoju obitelj u kojoj su stekli primarnu sigurnost i zaštitu, mladi se izlažu velikoj ranjivosti, i postaju preosjetljivi i nemoćni pred novim izazovima života izvan obiteljskog kruga. Da se zašтите od te ranjivosti mladi se udružuju u svoje klape u kojima svi imaju više-manje iste želje, potrebe i interese. Prema psihologu M. Szentmártoniju, svrha mladenačkih klapa je u tome da oslobode adolescenta od roditeljskog identiteta koji su mu nametnuli.³

Budući da se takve klape stvaraju najviše na temelju zajedničkih potreba i interesa, moguće je da u njima dođe do raznih manipulacija i zloupotreba kad se potrebe i interesi ne budu u svemu podudarali. Kako svaka grupa mora imati svog lidera ili vođu, tako se i svakoj klapi nametne vođa, a to je najčešće agresivna i častohlepna osoba kojoj se u grupi pruža prilika da nesmetano zadovoljava svoje konfliktualne potrebe.⁴

4. 2. Negativne posljedice života u klapi

Društvo vršnjaka, odnosno život u pojedinim klapama daje mladima određenu sigurnost i mogućnost zadovoljavanja svojih potreba psiho-socijalne naravi. Međutim, život u takvim klapama ima i negativne posljedice. Glavni razlog tome jest činjenica što se u takve grupe okupljaju mlade, još nezrele osobe koje pod svaku cijenu žele imitirati odrasle i tako dokazati svoju zrelost. Nevolja je u tome što se najčešće oponašaju i usvajaju negativne značajke odraslih kao npr. pušenje, konzumiranje alkohola, droge,

3 M. Szentmártoni obrađuje ovu temu u svom prikazu pet svjetova mladih J. Boelena, prema kojemu se mladi u svom ponašanju vrlo rado pozivaju na svoje prijatelje iz klape i s njima se u svemu poistovjećuju, kao npr. u nošnji, načinu govora, ponašanju, u načinu razmišljanja itd. »Pozitivna je uloga skupina i to što se u njoj uči pravilo 'fair play', tj. načelo poštene igre: da bi se dobilo, mora se ulagati. Skupina, naime, nemilosrdno odbaci svakoga 'disidenta' koji grupne norme ne dijeli u svemu.« Citirano prema: Mihály Szentmártoni, *Svijet mladih*, psihološke studije, FTI, Zagreb, 1989, str. 47.

4 »Skupna dinamika pozna i borbe za vodstvenu ulogu, zbog čega znade doći i do raspada skupine ili stvaranja manjih skupina.« (Živan Bezić, *Razvojni put mladih - djetinjstvo i mladost*, II. izd., UPT, Đakovo, 1989., str. 177).

prostitucija i sl. Poznata je činjenica da u grupi vrlo lako opada stupanj osobne odgovornosti jer grupa kao takva lako regredira u primitivno stanje psihičkog razvoja i onda se njome može lakše manipulirati. Najveće žrtve takve manipulacije su oni mladi koji su vrlo labilni i koji imaju velikih poteškoća u komuniciranju sa svojim roditeljima. Oni su spremni učiniti sve što se od njih zatraži, samo da dobiju naklonost onih »hrabrih« iz grupe s kojima bi se željeli poistovjetiti i tako na simboličan način nadvladati jaki osjećaj inferiornosti. Osim toga, u igru vrlo lako ulazi i podsvjesna motivacija osvete onim roditeljima koji su previše strogo odgajali svoju djecu, nepravedno ih kažnjavali ili ih nisu afektivno, tj. s ljubavlju prihvaćali. Takve mlade osobe, naročito djevojke vrlo se lako odaju prostituciji ili se olako upuštaju u predbračne spolne odnose ne toliko iz svjesne želje za užitkom, nego mnogo više zbog nesvjesne želje da se tako osvete svojim roditeljima za uskraćenu slobodu i prestrogi odgoj.⁵

5. MLADI PRED IZAZOVOM RAZNIH RELIGIJA I SEKTA

U posljednje vrijeme, osobito u ovom našem podneblju, pojačano je djelovanje raznih sekta i vjerskih pokreta. Najčešće se radi o sektama istočnjačke provenijencije. Osim poznatih velikih religija, danas u svijetu ima više od 200 značajnijih vjerskih pokreta s nekoliko milijuna poklonika.⁶ Glavni razlog zašto se mladi zanimaju i uključuju u razne sekte i vjerske pokrete je u činjenici da spomenute sekte, barem na početku, dok ne uhvate mladu osobu u svoju mrežu, pružaju ljudsku toplinu, pozornost, podršku, osjećaj bratstva, jednom riječju pružaju sigurnost i zaštitu, ono što mladima najviše treba. Tako preko jednog velikog prihvaćanja, dijaloga, susreta, afektivne blizine, mladi doživljavaju osjećaj pripadnosti nekome tko ih prihvaća i voli. Na taj način mladima se pruža šansa da izađu iz svoje anonimnosti i da iskuse važnost svoje prisutnosti i djelovanja u svijetu. Tako se nadoknađuje i simbolički nadvladava osjećaj inferiornosti nazočan u mnogim mladima koji traže svoju afirmaciju u raznim sektama.

Motivacija za ulazak u neku sektu može biti u iskrenom traženju božanskog što nije otkriveno u nekoj od tradicionalnih religija. Motivacija može doći i od razočaranja u politiku, pa se u određenoj sekti nastoji promijeniti svijet na drukčiji način, ili pak pobjeći od svijeta koji se ne može promijeniti.

Ulazak u neku sektu često je motiviran činjenicom da u sekti postoji svemoćni vođa, guru, učitelj, karizmatik koji sve zna i kao takav oslobađa

5 Mnogi primjeri koji potvrđuju spomenutu tezu mogu se naći u knjizi: Ignace Lepp, *Psihoanaliza ljubavi*, Spectrum, Zagreb, 1991.

6 Usp. Le sette: storie di »straordinaria follia«?, u: »Psicologia contemporanea«, rujan-listopad 1991, br. 107, str. 8.

mlade osobe od tjeskobe prisutne uvijek kad treba nešto birati i izabrati. U jednoj takvoj sekti nema osobne odgovornosti za izbor načina života, jer za sve odlučuje veliki vođa. Ovo je naročito pogodno za one koji osjećaju veliku tjeskobu kad moraju sami nešto odlučiti svojom glavom.⁷

Utjecaj spomenutih religioznih pokreta i sekta na mlade uglavnom je negativan jer još više produbljuje jaz između obitelji i mlade osobe koja je u sekta pronašla surogat za traženu obiteljsku toplinu. Iako spomenute sekte na početku pružaju određenu sigurnost i toplinu, njihov konačan utjecaj je negativan jer ne mogu dati ono što mladi žele i zbog čega im daju svoje povjerenje. Na koncu pojavljuje se veliko razočaranje, a često mladi koji radikalno prihvate fanatizam nekog religioznog pokreta, vrlo lako postanu veliki anarhisti i kontestatori svega što je religiozno.

6. DISKO KLUBOVI I SPORTSKE AKTIVNOSTI

6. 1. Ambijent disko klubova pogoduje regresiji

U svim našim gradovima, a ponegdje već i u selima postoje specifična sastajališta mladih namijenjena zabavi pod nazivom disko-klubovi. Što je ono što mlade tako jako privlači u te klubove da su spremni po sat vremena na hladnoći čekati u redu da kupe vrlo skupu ulaznicu koja će im omogućiti nekoliko sati boravka u polutamnom prostoru ispunjenom dimom i zaglušujućom glazbom. Odgovor na ovo pitanje nije baš lako pronaći. Treba reći da bi se mladi za mnogo manje novca mogli zabavljati u boljim i čistijim prostorima. Što je ono što ih vuče da idu baš u disko-klubove? Čini se da ih tamo najviše privlači sveukupna atmosfera koja pogoduje regresiji pojedinca i čitave grupe. Drugim riječima, u disko-klubovima se namjerno stvori takav ambijent koji pogoduje da osoba vrlo lako zaboravi i odbaci uobičajene norme ponašanja koje doživljava kao sputavanje svoje slobode i svoje osobnosti. U takvoj atmosferi vrlo lako dolazi do očitovanja zablokiranih emocija što organizmu daje ugodno opuštanje. Zaglušujuća glazba i prigušena svjetla na simboličan način pokušavaju, i donekle uspijevaju, ušutkati ili potisnuti svjetlo razuma ili glas savjesti koji osobu uvijek podsjeća na ono što mora činiti a što mora izbjegavati. Negativni utjecaj disko-klubova najviše se očituje u tome što u jednoj takvoj atmosferi vrlo lako popuste obrambeni mehanizmi i osoba je u opasnosti da žrtvuje moralne norme. Na taj način osoba se lakše nego inače prepušta raznim vrstama nedopuštenih i grešnih užitaka (seks, droga, alkohol).

U disko-klubovima nema tradicionalnog umjetničkog plesa, nego je zabava svedena više-manje na »erotsku gimnastiku« koja oslobađa emocije,

7 Opširnije informacije o djelovanju i utjecaju religioznih pokreta i sekta može se naći u feljtonu Marijana Brkića u Glasu Koncila: brojevi od lipnja 1992.

prije svega potisnutu agresivnost i nakupljeno nezadovoljstvo. Ako se mladi ne bave sportom, jedno takvo gimnasticiranje u disko-klubovima bilo bi jako korisno kad ne bi bilo prisutne erotske komponente koja razbuđuje spolni nagon i ostale strasti i tako osobu dovodi u bližu grešnu prigodu. Inače preko čistog gimnasticiranja mogle bi se abreagirati (izraziti) mnoge potisnute agresivnosti i ostale negativne emocije koje se doživljavaju kao velik teret u psihodinamici mlade osobe.

6. 2. Pozitivni učinak sportskih aktivnosti

Ovim smo dotaknuli pojam sportskih aktivnosti. Za razliku od disko-klubova, koji vrlo lako mogu imati negativan utjecaj na zdravi razvoj mlade osobnosti, sportske aktivnosti su, bez sumnje, vrlo korisne i za dušu i za tijelo. Ne kaže se uzalud: »Zdrav duh u zdravu tijelu« (»Mens sana in corpore sano«). Bavljenje bilo kojim sportom ima pozitivan učinak na čitav organizam najviše zbog toga što se preko sportskih aktivnosti na prirodan, a to znači zdrav način izrazi ili abreagira velika količina potisnute agresivnosti, srdžbe, nezadovoljstva, bijesa i razočaranja. Poznato je da je u psihodinamici mnogih psihopatoloških bolesti potisnuta agresivnost središnji problem osobe. Kad nije prikladno izražena, potisnuta agresivnost vrlo se lako transformira u osjećaj krivnje a zatim najčešće u depresiju, naravno, ako je uz to prisutan i genetski faktor kao predispozicija za dotičnu psihičku bolest.

Naime roditelji bi trebali biti sretni kad im se djeca uključuju u razne sportske aktivnosti, a ako to sama djeca ne čine, trebalo bi ih poticati i oduševljavati da se aktivno bave nekim sportom.

Svi mi preko dana doživimo više ili manje neugodnosti i razočaranja koja stvore u nama srdžbu, bijes i agresivnost koju, ako se želimo ponašati prema bontonu, ne smijemo izraziti kako bismo željeli, nego sve to potisnemo u podsvijest. Ako se ubrzo svjesno ne susretnemo sa svojom potisnutom agresivnošću i ne izrazimo je na prikladan način, tj. kontrolirano, ona će se okrenuti protiv nas samih. Pretvorit će se u psiho-somatske bolesti ili ćemo je izražavati nesvjesno na pasivan način i tako uvelike iskrivljavati stvarnost i vrijeđati najglavniju krepost, - ljubav.

7. NAMETNUTI RAT I PONAŠANJE MLADIH U NJEMU

Tema koju ne možemo mimoći u ovom predavanju jest nametnuti rat koji još uvijek svakodnevno odnosi previše žrtava. Ovaj rat je izazov za sve nas, a pogotovu za mlade o kojima je riječ na ovoj obiteljskoj školi, jer je njihova psiha mnogo ranjivija i osjetljivija.

7. 1. Aktiviranje srdžbe i agresivnosti

Strahovite nepravde i duševne i tjelesne rane nanese ne dužnim ljudima sigurno će probuditi i aktivirati u svima nama, a posebno u mladima osjećaj srdžbe, agresivnosti, pa i mržnje. To je neizbježno. Normalno je da se osoba rasrdi i aktivira u sebi svu svoju agresivnost kad doživi neku nepravdu. Bilo bi zapravo vrlo loše kad bismo na nanese nepravde ostajali hladni i nepokretni. Isus je bičem istjerao trgovce iz hrama koji su oskvrnuli hram Božji svojom trgovinom u njemu. Kad je ugrožen čovjek, onda je u pitanju nešto neusporedivo više od jeruzalemskog hrama, u pitanju je živi hram Božji, hram Duha Svetoga. Kad je taj hram ugrožen, u nama se mora probuditi osjećaj srdžbe, dakle osjećaj ili emocija koja po svojoj definiciji pokreće čovjeka na djelovanje. A kad se u čovjeku pokrene čuvstveni ili afektivni svijet, posebno njegova srdžba, agresivnost i mržnja, onda je vrlo teško zaustaviti te valove na uzburkanom moru iracionalnog afektivnog svijeta u nama. Posebno je mladima teško kontrolirati svoje emocije jer se oni nalaze u razdoblju bujanja afektivnog svijeta koji po svojoj naravi vrlo lako baca mladu osobu iz jedne krajnosti u drugu.⁸

Srdžba je osobito jaka ako se zapreka do željenog cilja percipira kao zlonamjerna ili nepravedna. Zapreka koja stoji na putu hrvatskom narodu do njegove potpune slobode i suvereniteta na čitavom svom teritoriju uistinu je i zlonamjerna i nepravedna. Zapreka koja nam na okrutan način ne dopušta da postignemo ono na što imamo prirodno pravo, izazvat će svu srdžbu i agresivnost potisnutu u psihi tako ugrožene osobe, odnosno ugroženog naroda.

7. 2. Aktiviranje mržnje i želje za osvetom

Strašne nepravde i razaranja svega najdražega izazivaju u čovjeku osjećaj mržnje prema agresoru. A srž te emocije jest želja da se objekt mržnje uništi. Nanesene nepravde izazivaju u čovjeku želju za osvetom. Ničim izazvani masakri nevinih ljudi vrlo će lako probuditi u nama želju za osvetom. Naša je prva reakcija uvijek afektivna. Malo je uistinu zrelih osoba

8 Ovdje treba spomenuti činjenicu kako rat kao takav pogoduje regresiji kod mladih osoba. Tako jedni počnu rat doživljavati kao igru, a drugi bježe s bojišta i kao mala djeca vraćaju se svojoj mami. U vezi s tim psiholog Eduard Klain, u svom članku »Ponašanje ljudi u ratu«, piše ovo: »Kod mladih boraca u kasnoj adolescenciji vidimo takozvano 'rambo' ponašanje. Oni se junače, izazivaju opasnosti, ali još češće jure ulicama grada u automobilima ili na motor kotačima, svoju hrabrost pokazuju u kavanama prijeteći a ponekad i pucajući. S druge strane imamo mlade borce koji, ako se ne uspiju sakriti i pobjeći, nestanu s fronte već u prvoj borbi te se vraćaju kući, mogli bismo reći 'dolaze mami u krilo'. Ova naizgled različita ponašanja u stvari su posljedica adolescentne regresije koja se samo različito prema vani manifestira.« (*Ratna psihologija i psihijatrija*, uredio: Edvard Klain, Izd. Glavni sanitetski stožer Republike Hrvatske, Zagreb, 1992, str. 15.)

koje mogu kontrolirati svoje jake emocije. Zato treba misliti na to kako pomoći ljudima da na učinjeno zlo ne uzvrate zlom, da sami ne povećaju broj nevinih žrtava. Kad mržnja postane glavna motivacijska sila u psihodinamici osobe, onda je velika opasnost da čovjek učini veliko zlo nedužnim ljudima koji imaju bilo kakvu simboličku vezu s objektom mržnje, u ovom slučaju ta simbolička veza može biti jednostavno pripadnost određenom narodu.

Treba odmah reći kako svako popuštanje želji za osvetom stvara u duši osjećaj krivnje. Jednom uzrokovani osjećaj krivnje ako nije dobro razriješen, nego potisnut u podsvijest izaziva u čovjeku tjeskobu koju nije lako podnositi. Najčešće se i tjeskoba potisne u podsvijest gdje uzrokuje ili poveća već postojeći osjećaj nemoći, odnosno osjećaj inferiornosti. Najčešće se i osvećuju slabići i kukavice. Samo jaki duhom znaju i mogu opraštati. Podsvjesni osjećaj nemoći ili inferiornosti može sa svoje strane vrlo lako izazvati mržnju prema samoj osobi u kojoj se formirao spomenuti osjećaj nemoći i u tom slučaju može aktivirati latentnu depresiju prisutnu u psihodinamici dotične osobe. Ako se pak mržnja prema sebi projicira izvana prema stvarnom ili zamišljenom napadaču, opet će se javiti želja za osvetom i tako će se zatvoriti, a to znači ponovno aktivirati začarani krug u psihodinamici osobe koja je u svom djelovanju motivirana mržnjom.

7. 3. Kako nadvladati srdžbu i agresivnost

Agresivnost i srdžba koju osjećamo u sebi gledajući razaranje svoje domovine, mogu nas motivirati da se probudimo iz svoga sna i svoje sigurnosti pa da počnemo ozbiljnim zalaganjem mijenjati nepravedne strukture društva, da počnemo mijenjati strukture grijeha, da počnemo mijenjati sebe. Ova ideja da treba promijeniti nepravedne strukture društva vrlo je omiljela mladima koji bi po svojoj naravi trebali biti revolucionari. Vrlo je važno znati oduševiti mlade za prave ideale i vrednote za koje će se oni boriti. Osim toga treba ih učiti strpljivosti, pomoći im da nauče čekati pravi trenutak svoga djelovanja. Drugim riječima, treba ih naučiti racionalno koristiti nabujale energije svoje afektivnosti.

Agresivnost i srdžba su jake emocije koje pokreću čovjeka na djelovanje. Treba iskoristiti njihovu snagu i kanalizirati (sublimirati) njihove energije prema ostvarivanju ideala odnosno vrijednosti. Ako se jedna ideja, ne znam kako bila uzvišena i plemenita, ne utjelovi u naš afektivni svijet, ako ne zahvati naše osjećaje, ona će ostati neostvarena, ona će ostati pusta želja. Ratna razaranja i nepravde nanosene nedužnim ljudima pokrenula su naše emocije, prije svega našu agresivnost i srdžbu. Onima koji su posebno zahvaćeni ovim emocijama treba pomoći da nauče s njima živjeti, odnosno da nauče kako iskoristiti njihovu energiju u pozitivne i plemenite svrhe.

Prije svega treba uvjeriti ljude, posebno one koji se osjećaju krivima zbog doživljaja srdžbe i agresivnosti, kako samo osjećanje tih emocija još ne znači ništa loše. Radi se o emocijama koje se aktiviraju automatski, bez naše slobodne volje. Za takve emocije nemamo nikakve odgovornosti dok ih samo osjećamo u sebi. To je normalno da ih osjećamo. Sv. Pavao kaže: »Srdite se, ali ne griješite« (Ef 4,26). Moralna odgovornost nastaje onda kad osoba ne zna kontrolirati svoju agresivnost, kad zakažu kočnice destruktivne agresivnosti u čovjeku pa on počne činiti nepravdu protiv koje se sam želio na početku boriti.

U svakom slučaju trebalo bi pomoći ljudima da shvate kako potisnuta srdžba i agresivnost ostaju dinamički vrlo jake i aktivne u podsvijesti osobe, a poslije se kompenziraju na različite, često destruktivne načine. Potisnuta agresivnost odnosno srdžba u psihodinamici osobe vrlo lako se transformira u osjećaj krivnje ili jednu pasivnost koja ubija volju za radom i stvaralaštvom. Afektivno zrela osoba se ne boji svojih emocija nego ih kontrolirano izražava. Srdžba i agresivnost mogu se verbalizirati i tako na prihvatljiv način izraziti. Zato je potrebno ljudima dati priliku da se izraze, da izreknu ono što ih boli u duši. A to što ih boli u duši, najčešće je potisnuta agresivnost i srdžba koju nisu mogli ili nisu smjeli otvoreno izraziti.

Ako osoba ima velike ideale i visoki stupanj afektivne zrelosti, ona će moći svoju srdžbu i agresivnost sublimirati, odnosno upotrijebiti njihovu afektivnu energiju da učini nešto veliko, da promijeni nepravedne strukture društva, da raskine lance raznog robovanja, da učini nešto veliko i lijepo za Boga i blišnjega. Da se to ostvari s mladima, trebalo bi ih što više uključivati u župsko karitativno djelovanje i druge oblike duhovne i materijalne obnove razorene nam domovine.

8. ZAKLJUČAK

Na koncu ovog glasnog razmišljanja o utjecaju izvanobiteljskih čimbenika na odgoj mladih, želio bih istaknuti ove stvari:

1) Moramo prihvatiti činjenicu da mlade danas ne možemo čuvati u jednom hermetički zatvorenom prostoru u kojem bi na njih utjecalo samo ono što roditelji žele. Čovjek je po naravi društveno biće i kao takvo on se mora ostvarivati kroz međuljudsko djelovanje. Nasilno uskraćivati mladima pravo da sebi pronalaze društvo koje njima odgovara u biti je kontraproduktivno, jer izaziva u mladima revolt koji sveukupnom odgoju nanese više zla. Kad jednom dođe njihovo vrijeme da idu od kuće, mi im moramo dopustiti tu slobodu. U priči o izgubljenom sinu, otac se uopće ne trudi da sina zadrži kod kuće, iako zna koje ga sve nevolje čekaju daleko od očinskog doma. Isus kao dvanestogodišnji dječak ostaje u hramu bez znanja svojih roditelja. Zar nije, između ostalih poruka, Isus želio

reći i to da mladima moramo dopustiti njihovu slobodu kad jednom dođe za to vrijeme.

Drugim riječima, želio bih reći da ne bismo trebali previše tragično gledati na činjenicu da mladi žele svoju slobodu, da žele napustiti obiteljski dom, da žele biti samostalni.

2) Drugo što bih želio istaknuti jest potreba da mlade što je moguće prije počnemo odgajati za samo-odgoj, što i jest svrha svakog zdravog odgoja. Treba pomoći mladima da oni sami nalaze prava rješenja za svoje konkretne probleme, kao što su životni poziv, društveni status i brak. Da im mognemo u tome najbolje pomoći, moramo ih prihvatiti kao takve, dobro ih razumjeti i s puno strpljivosti odgajati.

»Želimo li, dakle, bar donekle razumjeti mlade, moramo uvijek imati pred očima ne samo njihovo vanjsko ponašanje nego i one nutarnje pokretače koji stoje iza tog ponašanja. Jer često ni oni sami nisu načistu zašto rade ovo ili ono. Ako im želimo pomoći u njihovu razvoju, na njihovu putu prema zrelosti, moramo ih najprije razumjeti. Takav će pak pristup pomoći i nama da naše reakcije ne budu izražaj naših vlastitih neriješenih problema i frustracija, nego svjestan pokušaj da dijalog koji je započeo između roditelja i djece u času rođenja ne umre, nego da preko mladenačkih traženja priđe u dijalog između zrelih osoba.«⁹

3) U našem prosuđivanju ponašanja mladih osoba moramo uvijek računati na onu skrivenu ili nesvjesnu stranu motivacije koja pokreće mlade, ali i sve ostale u njihovu djelovanju. Ako to imamo na pameti, onda ih nećemo olako osuđivati, nego ćemo tražiti dublje razloge njihovog ponašanja koji su i samim mladima nepoznati. Što ih prije otkrijemo, prije ćemo moći pomoći mladima da bolje upoznaju, prihvate i, uz milost Božju, promijene sami sebe.

4) Očito je, dakle, da izvanobiteljski čimbenici odgoja mogu biti i pozitivni i negativni. Važno je da roditelji upoznaju dobro te čimbenike da bi se mogli mudro i odgovorno postaviti prema njima.

Nadam se da će u predavanjima koja slijede ovih dana biti dovoljno jasnoće i odgovora na mnogobrojna pitanja koja vas muče kad su u pitanju mladi i izvanobiteljski čimbenici koji utječu na sveukupni odgoj i ponašanje mladih osoba.

9 Mihaly Szentmartoni, *Svijet mladih*, psihološke studije, FTI, Zagreb, 1989, str. 51.

*YOUNG PEOPLE CONFRONTED WITH MANIFOLD
CHALLENGES OF THE TIME*

Mijo NIKIĆ

Summary

In this initial conference to the XXI Family Summer School, the author briefly treated three levels of man's spiritual life: the psycho-physiological, the psycho-social, and the rational spiritual levels; further, he presented an analysis of the natural hierarchy of the mentioned levels within a person's spiritual life. The present paper discusses these subjects as extra-familial educational factor: /a/ Influence of the media on the young; /b/ Narcissistic culture and human relationships; /c/ The need for the formation of groups, i.e. for company of one's own; /d/ The young and the challenge of various religions and sects; /e/ Discotheques and sports clubs. The paper ends by mentioning the present imposed war and the behaviour of young people in this connection.